

VLADIMÍR ŠNÍDL

PORAZME HOAXY

AKO SA ROZPRÁVAŤ S BLÍZKYMI
O DEZINFORMÁCIÁCH

N

N

VLADIMÍR ŠNÍDL

PORAZME HOAXY!

**AKO SA ROZPRÁVAŤ S BLÍZKYMI
O DEZINFORMÁCIÁCH**

Text: © Vladimír Šnidl, 2025

Vydal: © N Press, s. r. o., v roku 2025 ako svoju 170. publikáciu

Prvé vydanie

ISBN 978-80-8230-415-5

*Venujem Elvire, Karolíne, Paulíne a Márii,
svojmu otcovi Karolovi Šnídlovi – účastníkovi
vojenských misií v Angole a bývalej Juhoslávii,
ktorý zomrel 6. augusta 2025, Rastislavovi
„Rustymu“ Gajdošíkovi, slovenskému vojakovi
v jednotkách ukrajinských síl, ktorý zahynul
17. júna 2024 v boji za našu slobodu, a všetkým
ľuďom, ktorí to so Slovenskom nevzdávajú.*

OBSAH

PREDSLOV	11
SLOVNÍK POJMOV	15
PREČO UVERILI	21
ČO S TÝM	99
KOMUNIKAČNÝ MANUÁL K STRETÁVKAM A OSLAVÁM	163
POZNÁMKY	175

PREDSLOV

Keď historik Timothy Snyder napísal esej s dvadsiatimi radami, ako si uchrániť slobodu, hneď prvá znela: „Nevzdávajte sa vopred.“

Mám isté pochopenie pre ľudí, ktorí považujú Slovensko za beznádejné. Hovoria, že sa treba pobaliť a dovidenia. Bližší sú mi však tí, ktorí sú odhodlaní niečo robiť.

Táto kniha je mojím príspevkom k tomuto úsiliu.

Mnohé z toho, čo posledné roky zažívame, je dôsledkom hoaxov, konšpiračných teórií a propagandy. A dôsledkom sociálnych sietí, na ktorých dosah sme neboli pripravení.

V každých dôležitých voľbách sa časť voličov rozhoduje aj pod vplyvom dezinformácií a pod vplyvom obsahu, ktorý im ukazujú algoritmy. Určite to nie sú jediné faktory, ktoré im vstupujú do rozhodovania, ale patria k tým dôležitým.

Dezinformáciám sa čeliť dá, no musia sa do toho pustiť všetci, ktorí to nevzdali. Pravdepodobne každý má kamaráta, príbuzného, kolegu, spolužiaka či suseda, ktorý si myslí, že Rusko nie je agresor alebo že vakcíny sú škodlivé. Alebo ktorý uveril konšpiračným teóriám o atentáte na premiéra Fica. Táto kniha je práve o týchto ľuďoch.

Má tri hlavné časti:

1. Prečo uverili
2. Čo s tým
3. Komunikačný manuál k stretávkam a oslavám

Pôsobiť na ľudí s proruským či konšpiračným presvedčením môže každý. Netvrdím, že s každým je možné viesť zmysluplnú komunikáciu. Napokon, táto kniha je aj o tom, ako rozlišovať medzi presvedčenými a nepresvedčenými.

Ak sa do toho pustíte, pokúsim sa vám odovzdať všetko podstatné, čo som k tejto téme nazbieral.

Slovenskej dezinfoscény sa ako novinár *Denníka N* venujem takmer desať rokov. Pôsobenie hoaxov na slovenskom internete som opísal v mnohých článkoch aj vo svojej prvej knihe *Pravda a lož na Facebooku* (N press, 2017).

Po čase som zistil, že nestačí hoaxy vyvracať a upozorňovať na ne. Je naivné myslieť si, že ak na hoaxy odpovieme faktmi, ľudia si automaticky vyberú druhú spomínanú možnosť.

Do hry totiž vstupuje psychológia, skreslenia mysle, vzťahy, sociálna skupina, emócie, možno aj úzkosti a nespokojnosť v živote. A v mnohých prípadoch aj nepripravenosť na sociálne siete, ktoré sú hlavnou arénou dezinformácií.

Psychológia nám však ponúka návod, čo robiť. Z vecného hľadiska síce môžeme mať pravdu, ale ak nás kamarát považuje za arogantného obmedzenca, ešte viac sa zatvrdí. Oveľa ďalej sa dostaneme s empatiou, trpezlivosťou a so snahou pochopiť, ako náš blízky k svojmu presvedčeniu dospel.

Jedným z nástrojov, ktoré máme k dispozícii, je mediálna výchova v školách. Už niekoľko rokov vediem besedy so žiakmi o nástrahách sociálnych sietí, pričom hoaxy tvoria len jednu z nich. Aj po týchto skúsenostiach by som rád povzbudil všetky mamy a otcov, príbuzných, starších súrodencov, učiteľky a učiteľov, školské psychologičky a psychológov, trénerky a trénerov, skautské vedúce a vedúcich či animátorky a animátorov, aby sa tomu venovali tiež. Vedíme deti k rozumnému využívaniu sociálnych sietí, môžeme tak predísť mnohým problémom.

Ďalším nástrojom je mediálna výchova dospelých. Aj mnohým dospelým by bolo vhodné empaticky vysvetliť, ako pracujú algoritmy sociálnych sietí a že by si mohli všimnúť zdroje, na základe ktorých si vytvárajú názory.

Už počas pandémie mi viacero ľudí písalo, ako im hoaxy rozdeľujú rodinu či kamarátstva. Chceli sa poradiť, ako hovoriť so svojimi blízkymi o vakcínach, vojne na Ukrajine či celkovo o politike. Aj tieto podnety ma viedli k napísaniu tejto knihy. Vašich kamarátov či príbuzných nepoznám osobne, no aj tak si trúfam povedať, že do nich trochu vidím. Väčšina ľudí s proruským a konšpiračným presvedčením sa totiž prejavuje podobne, hoci si nahovávajú, že majú originálne názory. V skutočnosti mnohí len preberajú názory zo sociálnych sietí a dezinformačných kanálov, ktoré spolu s nimi sledujem aj ja.

A keďže nie som zďaleka jediný na Slovensku, kto sa tejto téme venuje, v knihe nájdete aj postrehy ďalších ľudí, ktorí k tomu majú čo povedať. Za posledné roky som hovoril so psychológmi, psychiatrami, sociológmi, odborníkmi na kritické myslenie, znalcami kremelskej propagandy a s odborníkmi na digitálne technológie. Hovoril som aj s niekoľkými bývalými antivaxermi či voličmi Mariana Kotlebu, ktorí úplne zmenili svoje presvedčenie. Pätnástich odborníkov som oslovil aj priamo pri písaní tejto knihy a konzultoval som s nimi niektoré podkapitoly (ich mená nájdete v poďakovaní na konci).

Knihu som sa snažil spracovať ako praktický manuál pre každého, kto sa nechce iba pozerieť na to, ako hoaxy gniavia kamarátstva, rodiny i celú našu krásnu krajinu. Zmierme sa však s tým, že podobne ako v politike žiadne rýchle a zázračné riešenia nefungujú. Zmeniť niečo proruské či konšpiračné presvedčenie si vyžaduje sériu čiastkových krokov, ktoré môžeme robiť naživo, ale aj cez sociálne siete.

SLOVNÍK POJMOV

Hoax

Pôvodne sa tak označovala poplašná správa, dnes tak médiá označujú akúkoľvek virálne (masovo) šírenú nepravdu, polopravdu či manipuláciu. Dôležitá je práve virálnosť. Nie každá nepravda je hoax. Hoaxom nie je, keď sa novinár, politik alebo iný verejne činný človek dopustí faktickej chyby, ktorá neovplyvňuje celkové vyznenie. Hoaxom by bolo, keby celé jeho poslanstvo bolo postavené na nepravde a šírili by ho tisíce ľudí.

Dezinformácia

Dezinformácia je úmyselne šírená manipulácia. Kto dezinformuje, ten vie, že manipuluje. Nemusí ísť vyslovene o klamstvo, teda o faktickú nepravdu. Dezinformátorovi stačí šíriť hoci aj pravdivú fotku či výrok, avšak so zámerne vynechaným kontextom. Dezinformácia je skratka úmyselné ohýbanie reality. Príznačné je, že slovo pochádza z ruštiny. Ruským výrazom *dezinformacija* sa pôvodne označovali takzvané aktívne opatrenia KGB – manipulácie, ktoré vyrábali sovietske i východoeurópske tajné služby pre domáce i zahraničné publikum.

Misinformácia

Hoaxmi môžu byť aj misinformácie, čo sú neúmyselne šírené manipulácie, nepravdy či polopravdy. Napríklad počas pandémie sa v antivaxerských skupinách

objavovali historky „jedna pani povedala“ o tom, koľko ľudí údajne zomrelo po očkovaní. Ich pisatelia niečo začuli, uverili tomu a historku zverejnili na Facebooku. Nemuseli si však uvedomovať, že šíria výmysel.

Fáma

Fáma je neoverený príbeh. Môže ísť o synonymum vyššie uvedených výrazov, ale nie vždy. Pri hoaxoch, dezinformáciách či misinformáciách vieme dokázať, že fakticky nesedia, kým fámou nevieme ani doložiť, ani vyvrátiť.

Novinárska kačica

Novinárskou kačicou sa označujú chyby štandardných médií. Výraz pochádza z francúzskeho slova pre kačku (*canard*). Jedno z vysvetlení hovorí, že vznikol koncom 18. storočia, keď isté francúzske noviny uverejnili svojrázny návod na chytenie divých kačiek. Mal spočívať vo využití žaludov namočených v preháňadle, ktoré mal lovec priviazať na rybársky vlasce. Novinárske kačice sa nevyhýbajú ani súčasným médiám. Na rozdiel od dezinformácií však obvykle vznikajú z nepozornosti či laxnosti novinárov informáciu si preveriť, prípadne podrobne preskúmať dôveryhodnosť zdroja. Slušné médiá sa za takého pochybenia ospravedlnia.

Konšpirácia

Hoci sa dnes slovo konšpirácia používa ako synonymum pre hoax, jeho pôvodný význam je odlišný. Konšpirácia (z anglického *conspiracy*) je sprisahanie, často označované aj bohemizmom *spiknutie*. Sprisahania sa občas dejú a diali sa aj v histórii – napríklad sprisahanie proti Iuliovi Caesarovi. V anglosaskom svete sa *conspiracy* používa aj na označenie trestného činu, ktorý na Slovensku poznáme ako založenie zločineckej skupiny. V prostredí tajných služieb, disentu alebo odboja sa tak označujú zásady utajenia (konšpiračná činnosť). Zo zväzkov ŠtB napríklad vieme, že český politik Andrej Babiš alias agent Bureš chodil donášať riadiacim dôstojníkom do konšpiračného bytu. Sprisahanie je teda niečo reálne.

Konšpiračná teória

Po slovensky sprisahanecká teória sa snaží nejakú udalosť interpretovať ako sprisahanie, hoci táto udalosť má v skutočnosti iné, väčšinou nudnejšie a komplikovanejšie príčiny. Výhodou konšpiračných teórií je, že ponúkajú jednoduchý a zároveň vzrušujúci príbeh. Keď napíšeme, že v roku 1969 pristáli Američania prvýkrát na Mesiaci, nikto si to nijak zvlášť nebude všímať. Keď však napíšeme,

že NASA a americká vláda si pristátie len vymysleli, vzbudíme tým oveľa väčšiu pozornosť a na YouTube si naše video pozrie oveľa viac ľudí. Konšpiračné teórie sa stali aj súčasťou politiky. Ľudia napríklad vyjdú do ulíc, pretože im prekáža korupcia a stretávanie sa premiéra s vojnovými gaunermi. Vláda však začne tvrdiť, že ich tam nahnali zahraničné tajné služby, Sorosom platené mimovládne organizácie, britskou vládou platení politici, ukrajinskou ambasadou platení revolucionári a dobrovoľníci gruzínskej légie. Ak sme podobný príbeh počuli na nejakej tlačovej konferencii, počuli sme ukážku konšpiračnej teórie.

Dezinfoscéna

Dezinformačnou alebo prokremelskou scénou je v tejto knihe myslený ekosystém webov, blogerov, influencerov, ale aj politikov, ktorí preberajú kremelský pohľad a pomáhajú si manipuláciami a konšpiračnými teóriami. Konšpiračným teóriám a hoaxom môžu podliehať aj ľudia z opačného – prozápadného tábora. Príkladom je spochybňovanie pokusu o atentát na premiéra Fica. Toto však neradím pod dezinfoscénu z toho dôvodu, že fámy o atentáte vznikali väčšinou živelne na internete. Až na výnimky ich nepodporovali relevantní politici ani žiadna organizovaná schéma webov, ako je to v prípade prokremelskej scény.

Štandardné médiá

Štandardné alebo tradičné médiá sú tým, čomu sa kedysi hovorilo masovokomunikačné prostriedky či masmédiá. Kritici ich volajú aj mainstream – médiá hlavného prúdu. Sú to médiá, ktoré sa snažia informovať, upozorňovať na spoločenské problémy alebo zabávať (prípadne všetko dohromady). Rozlišujeme seriózne médiá (napríklad *SME*, *Aktuality*, *Denník N*, *Postoj*, *Hospodárske noviny*, *Pravda*, *STVR*, *TA3*, spravodajské agentúry) a bulvár (*Nový Čas*, *Pluska*, *Topky*). Kombináciu serióznejšieho a ľahšieho obsahu ponúkajú komerčné televízie *JOJ* či *Markíza* a weby pre mladých ako *Startitup* alebo *Refresher*. Tieto médiá nemusia byť beznázorové: môžu mať skôr liberálne, skôr ľavicové alebo konzervatívne názory. Niektoré fungujú nezávisle. To znamená, že ich redakcie samy rozhodujú o tom, čomu sa venujú. Iné môžu byť pod vplyvom majiteľov alebo politikov. Pri štandardných médiách platí to isté, čo vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti – treba medzi nimi rozlišovať. Sú také aj onaké, lepšie aj horšie, nezávislé aj poplatné.

Dezinformačné médiá

Nesnažia sa informovať ani zabávať a už vôbec nie upozorňovať na skutočné problémy. Snažia sa robiť kampaň. Vznikli s jasným cieľom, napríklad podkopať členstvo Slovenska v EÚ a NATO a slúžiť záujmom Putinovej diktatúry,

prípadne spochybňovať na dôkazoch založenú medicínu. Počas pandémie splynuli oba typy týchto kanálov – prokremelské aj šarlatánske – do jednej scény. V slovenskom prostredí sú to weby ako *Hlavné správy*, *Hlavný denník*, na zdravotnícke hoaxy zameraný *Bádateľ*, časopis *Zem a vek*, internetové rádiá *Infovojna*, *Slobodný vysielateľ* (parazitujúci na značke skutočného *Slovenského slobodného vysielateľa* z čias SNP) a ďalšie. Pri každom z týchto médií vieme doložiť konkrétne príklady dezinformácií, ktoré využili pri pretláčaní svojej agendy. Pôvodne sa používal termín *konšpiračné médiá*, ale presnejšie je hovoriť o dezinformačných – nie každá dezinformácia je nutne konšpiračnou teóriou.

Alternatívne médiá

Alternatívne médium je vo väčšine prípadov eufemizmus pre dezinformačné médium. Tento termín si vymysleli dezinformátori v snahe navodiť dojem, že predstavujú údajnú alternatívu voči štandardným médiám. Tou by boli, keby dokázali vykonávať novinársku prácu lepšie – prinášali by rýchlejšie správy, fundovanejšie analýzy a otvárali by viac korupčných káuz. Som hlboko presvedčený, že dezinformačné médiá takouto alternatívou nie sú ani náznakom.

Kremelská a prokremelská propaganda

Kremelskú propagandu tvoria ruským štátom ovládané médiá. Sú to štátne televízie vysielajúce pre domáce publikum alebo sieť webov *Sputnik* či televízia *RT (Russia Today)* určené pre zahraničné publikum. Pri kanáloch kremelskej propagandy či propagandy režimu Vladimira Putina je hneď jasné, za koho kopú. Rozoznávame však aj prokremelskú propagandu. Jej šíritelia sa tvária ako samostatní aktéri, hoci len preberajú to, čo tvrdí Putinov režim. Na Slovensku tvoria prokremelskú propagandu spomínané dezinformačné weby, niektorí facebookoví publicisti, ale aj politici, ktorí ako „vlastný názor“ šíria kremelské tvrdenia, napríklad o vojne na Ukrajine.

Proruské presvedčenie

Ľudia s proruským presvedčením majú pozitívny sentiment voči ruskému svetu, hoci veľká časť z nich skutočné Rusko nepozná. Učarovala im zidealizovaná predstava o Rusku, ktorú si vytvorili napríklad na amerických sociálnych sieťach.

Sociálne siete

V tejto knihe tak nazývam americké alebo čínske digitálne platformy Facebook, Instagram, YouTube, X a TikTok. Poznáme aj iné, napríklad Telegram, Twitch, Snapchat, ktorým sa pre obmedzený priestor nevenujem.

Algoritmus sociálnej siete

Algoritmus predstavuje „mozog“ sociálnej siete. Je to softvér, ktorý sleduje naše správanie na sociálnej sieti a podľa toho vyberá konkrétne statusy, videá, fotky či články, ktoré sa nám zobrazujú na hlavnej ploche (vo *feede*). Cieľom algoritmu je čo najdlhšie udržať našu pozornosť a vybudovať návyk, aby sme sa stále vracali. Všíma si, aký typ obsahu začneme pozeráť a aký, naopak, preskočíme („prescrollujeme“). Všíma si naše interakcie (komentáre, lajky, zdieľania), z akého regiónu sa prihlasujeme, čo sledujú naši kamaráti alebo ľudia s podobným správaním. Presné fungovanie tohto veľmi komplikovaného mechanizmu poznajú len tvorcovia sociálnych sietí, ktorí ho navyše priebežne menia.

Ako je to so zdrojovaním

Príklady viacerých hoaxov a propagandy, ktoré sa v uplynulých rokoch valili na našich blízkyh, sú v knihe uvedené aj vo forme vizuálnych ukážok (*screenshottov*). Zdroje citovaných informácií sú uvedené na konci kapitol. V texte je na ne štandardný odkaz číslom vo forme horného indexu.

Výnimkou sú citácie expertov, ktorí sa vyjadrili priamo pre túto knihu. Ak za citáciou odborníka či iného respondenta nenasleduje odkaz na zdroj, je to citácia z našej vzájomnej komunikácie, ktorá prebehla v júli alebo auguste 2025. Táto citácia prešla aj ich autorizáciou.

**PREČO
UVERILI**

Ak chceme pochopiť, prečo náš kamarát či príbuzný podľahol konšpiračným teóriám a propagande, musíme si uvedomiť, že v tom zrejme nebude len jeden dôvod. Fámam sme vystavovaní všetci, zvlášť na sociálnych sieťach, no nie každý im podlieha rovnako. Na kamaráta môže zásadne vplývať „kmeň“, s ktorým sa identifikoval, možno je frustrovaný objektívnymi problémami Slovenska, možno aj svojím životom. Možno prepadol pocitu, že všetko vie, všetko pozná, a možno potrebuje byť len za každú cenu iný, nemainstreamový.

Kamarát možno nezískal potrebné znalosti o fungovaní sociálnych sietí. Neuvedomuje si fungovanie algoritmu. Na Facebooku či TikToku každý deň vidí nenávistné videá proti Ukrajine, videá s migrantmi a dúhovými pochodmi, lebo algoritmus si všimol, že práve tie udržia jeho pozornosť.

Kamarát si pravdepodobne neuvedomuje ani skreslenia svojej mysle. Neuvedomuje si, že jeho mozog vníma len niektoré typy informácií, zatiaľ čo iné vytesňuje.

A do toho vstúpili manipulátori, ktorí dokázali kamarátovi predispozície uchopiť. „Hekli“ mu mozog tým, že ho postrašili príbehmi o deťoch, ktoré sú ohrozované liberálmi. Ukázali mu terč, pri ktorom sa môže ventilovať. Viac-krát som sledoval používateľov sociálnych sietí, ktorí šíрили hoaxy o očkovaní či o iných skupinách ľudí v autentickom presvedčení, že bojujú proti zlu, ktoré musia zastaviť.

V prvej kapitole jednotlivé premenné analyzujem, aby ste mohli kamarátovi či príbuznému lepšie porozumieť. Pokúsim sa odpovedať na otázku PREČO? Prečo môže očividným nepravdám uveriť aj kamarát, ktorý má vysokoškolské vzdelanie?

NAD FAKTMI VÍŤAZÍ PSYCHOLÓGIA A BIOLÓGIA

Ten, kto si vzal do hlavy, že očkovanie je nebezpečné, bude za každým predčasným úmrtím hľadať vakcínu. Možno aj pri správach o obetiach dopravnej nehody. Ten, kto má pozitívny sentiment k súčasnej ruskej diktatúre, uverí aj nekvalitnému podvrhu o tom, že prezident Ukrajiny je narkoman. Ten, kto nemá

rád cirkev, si zasa zapamätá len pedofilné škandály, no bude ignorovať príbehy kňazov, ktorí sa nezištne starajú o chudobných.

Bolo by užitočné osvojiť si dve slová: konfirmačné skreslenie.

Každého z nás takéto skreslenie ovplyvňuje. Každý z nás má sklon veriť takým informáciám alebo aj dezinformáciám, ktoré mu potvrdzujú jeho názor. Skutočne imúnni voči manipuláciám sa môžeme stať až vtedy, keď si tieto skreslenia začneme naplno uvedomovať.

Konfirmačnému skresleniu podlieha aj Rytmus

Obr. č. 1

Z leta 2018 pochádza jeden z najbizarnejších podvrhov, aké som kedy na sociálnych sieťach videl, a že som ich už videl dosť. Na Facebooku mi vtedy vyskočilo deväťsekundové video, na ktorom bol dav ľudí vystupujúcich z vlaku. Nič viac. Len dav vystúpil z preplneného vlaku a sunul sa po peróne k východu. Video uverejnil istý Josef Vyskočil, nepodstatný facebookový účet, s ktorým sa už v tejto knihe nestretáme. Podstatné bolo, čo k nemu dopísal: „Toto je Masarykovo nádraží v Prahe, 1500 migrantov z Nemecka, médiá mlčia, zdieľajte.“ (obr. č. 1).

Hoaxom som sa v tom čase venoval viac než dva roky, napísal som o nich desiatky článkov a jednu knihu. Pri tomto videu som však žasol. Prahu poznám, tak mi bolo jasné, že na záberoch nie sú ani migranti, ani Masarykova stanica. To druhé si mohol všimnúť aj ten, kto v Prahe nikdy nebol. Stačilo nebyť analfabet. Na záberoch údajnej Masarykovej stanice bolo jasne vidieť anglické nápisy *outer* – *inner* (vonkajší – vnútorný).

Zaujímalo ma, odkiaľ sa video vzalo. Navštívil som teda facebookovú skupinu *železničníři – štrekári*. Z tej ma neskôr administrátori vyhodili, lebo zistili, že som z „protislovenského“ *Denníka N*, no nech im je odpustené. Zdieľal som v tejto skupine odkaz na video a spýtal som sa, čo je to za stanicu. Pár železničných znalcov odpísalo, že je to stanica z juhoanglického mesta Brighton.

Našiel som si fotky zo stanice Brighton a začal ich pridávať do diskusie pod videom. Apeloval som na ľudí: „Prosím vás, nepanikárte! Veď vidíte, že je to

Obr. č. 2

Obr. č. 3

stanica v Anglicku.“ Nepomohlo. Šírenie videa nabralo úžasný spád. Mnohí Česi a Slováci ho preposlali svojim blízkym v dobrej viere, že ich musia varovať pred tajným navádzaním migrantov. Kým Facebook konečne toto video po trinástich hodinách zmazal, zdieľalo ho takmer deväťtisíc ľudí a zobrazilo sa stotisícom ďalších.

Nešlo mi to do hlavy. Ako mohlo toľko občanov s volebným právom naletieť takému primitívnemu hoaxu?

O pár mesiacov som zažíval podobný úžas. Tisíce Slovákov šírili fotky, na ktorých mali byť masové demonštrácie Nemcov proti migrantom. Zverejnil ich istý anonymný, neskôr zmazaný účet s komentárom, že demonštrácie „dosiahli biblických rozmerov“ (obr. č. 2). Vyzeralo to impozantne, dav na fotkách akoby nemal konca. Niečo také už kancelárka Merkelová nemôže ustáť.

V čom bol problém?

Na fotkách boli palmy. Pri bližšom pohľade ste si mohli všimnúť reliéf s Che Guevarom na jednej z budov. Na fotke bolo totiž zhromaždenie Kubáncov na Námestí revolúcie v Havane, žiadny protest Nemcov proti vláde.¹

Tretí príbeh na ilustráciu bude o známych raperoch – Patrikovi Vrbovskom alias Rytmusovi a Michaelovi Kmeťovi alias Separovi. Počas pandémie šírili

medzi stotisícmi svojich fanúšikov poplašnú správu, že očkovanie môže zabíjať. Bol to odkaz na zvukovú nahrávku, ktorá mala názov „Svedectvo zdravotnej sestry“.

„Point do témy. Vypočúť a urobiť si názor,“ napísal k tomu Rytmus (obr. č. 3).

Nahrávka obsahovala zhruba toto: ozval sa hlas neznámej ženy, ktorá povedala, že pustí záznam inej neznámej ženy. A tá druhá neznáma žena povedala, že podľa nemenovaného šoféra pražskej záchranky ľudia hromadne zomierajú po vakcínach.

Bol koniec marca 2021, mnoho Čechov a Slovákov sa rozhodovalo, či podstúpi očkovanie proti covidu. A v tejto atmosfére im dvaja influenceri ponúkli údajné svedectvo, že po vakcínach sa zomiera. Jedna pani povedala, že iná pani povedala, že niečo počula od nejakého šoféra záchranky. Doslova takto.

Našťastie, po tom, čo na hoax upozornili médiá i facebooková stránka polície, obe instagramové hviezdy príspevky zmazali. Rytmus v ďalšom príspevku uznal, že asi urobil chybu, čo môžeme oceniť.²

Znova som myslel na to isté: fešáci hiphopoví, nenapadlo vám, že anonymná nahrávka nie je najlepší zdroj, keď ide o zdravie? Veď nemáte v hlave vykradnuté.

Dostávam sa k prvej pointe tejto knihy. Ako absolventovi politológie mi dlho trvalo pochopiť, aký zásadný vplyv má psychológia. Celou knihou nás bude sprevádzať predovšetkým jeden psychologický jav: konfirmačné skreslenie, po anglicky *confirmation bias*.

Človek má tendenciu vnímať tie informácie, a čo je podstatné, aj dezinformácie, ktoré potvrdzujú jeho názor. Jeho predpojatosť. Jeho dlhodobé nastavenie.

Ako napísal aj môj kolega, vedecký redaktor Otakar Horák, ľuďom nejde o informácie, ale o konfirmácie. „Aj preto sa tento nedostatok našej mysle nazýva sklon k sebapotvrdzovaniu.“³

Na skreslenia mysle upozorňujme každého, koho môžeme

Keby som študoval psychológiu alebo si aspoň riadne čítal psychologickú literatúru, tieto javy by som chápal oveľa skôr. Psychológovia Daniel Kahneman s Amosom Tverským už v sedemdesiatych rokoch upozorňovali na chyby, ktoré ľudia robia v myšlienkových procesoch. Svoje celoživotné bádanie potom Kahneman zhrnul v známej knihe *Myslenie rýchle a pomalé* (Aktuell, 2019).

Viacerí túto knihu zaiste poznáte, prípadne ste o skresleniach našej mysle čítali v iných dielach. Ja som si tieto skreslenia začal všimnúť až relatívne nedávno – po invázii Ruska na Ukrajinu, keď som pozoroval ľudí, ktorí preberali